

O'ZMU XABARLARI

ВЕСТНИК НУУЗ

АКТА NUUZ

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETI ILMIY JURNALI

JURNAL
1997 YILDAN
CHIQA
BOSHLAGAN

2023
1/12

Ijtimoiy-
gumanitar
fanlar turkumi

Bosh muharrir:

I.U.MADJIDOV – t.f.d., professor.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Y.S.ERGASHOV – f.m.f.d., professor.

R.X. SHIRINOVA – fil.f.d., professor

Tahrir hay'ati:

Sagdullayev A.S. – t.f.d., akademik.

Ashirov A.A. – t.f.d., prof.

Balliyeva R. – t.f.d., prof.

Malikov A.M. – t.f.d., prof.

Yusupova D.Y. – t.f.d., prof.

Murtazayeva R.H. – t.f.d., prof.

Mo'minov A.G. – s.f.d., prof.

Nishonova O.J. – f.f.d., prof.

Abdullayeva N.B. – f.f.d., prof.

Madayeva Sh.O. – f.f.d., prof.

Tuychiyev B.T. – f.f.d., prof.

Utamuradov A. – f.f.n., prof.

Muxammedova D.G. – psix.f.d., prof.

Siddiqova I.A. – fil.f.d., prof.

Mengliyev B.R. – fil.f.d., prof.

Sa'dullayeva N.A. – fil.f.d., dots.

Arustamyan Y.Y. – fil.f.d., dots.

Pardayev Z.A. – fil.f.f.d., PhD.

Mas'ul kotib: **Z.A.PARDAYEV**

TOSHKENT – 2023

MUNDARIJA

Tarix

Abdusatorov Sh. An'anaviy o'zbek taomlarini o'rganishga oid manbalar va adabiyotlar tarixidan ayrim mulohazalar (Farg'ona vodiysi misolida).....	4
Boxodirov I. Turkiston harbiy okrugining Xiva xonligidagi ichki siyosiy jarayonlardagi ishtiroki va uning xususiyatlari.....	8
Ilhomov Z. Mirzo Muhammad Haydarning "Tarixi Rashidiy" asarida og'zaki tarix tadqiqotlari.....	12
Kadirova Y. Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatlari umumta'lim maktablarida ma'naviy-ma'rifiy va sport tadbirlari.....	15
Mamatqulov A. Samarqand – Qarshi iqtisodiy rayonida sanoat korxonalarining qurilishi, uning ekologik holatga ta'siri (XX asr 60-80 yillari).....	18
Narziyev N. O'zbeklar etnik qiyofasida muloqot madaniyati stereotiplariga doir mulohazalar.....	22
Raxmatova N. O'zbekistonda xotin-qizlarning bandligini ta'minlashda kasanachilikning o'rni (Navoiy viloyati misolida).....	25
Tursunov B. O'zbekistonda sharq tillari o'qitilishi, tarix va tajriba.....	29
Tuxtabekov K. Sulton Abusaid Mirzo tomonidan Movarounnahrda hokimiyatni egallanishda Abulxayrxonning roli.....	32
Umarov Dj. Sovet davlatining Surxon vohasida maorif sohasida amalga oshirgan siyosati.....	35
Xolikulov A. XIX asr birinchi choragida Buxoro-Qo'qon munosabatlari xususida ba'zi mulohazalar.....	38
Xolmurodova X. История узбекского языка.....	41
Shakirov I. История культурно-гуманитарного сотрудничества Узбекистана и Вьетнама: становление и развитие.....	44
Shukurov R. Buxoro amirligining tugatilishi tarixining Markaziy Osiyo va Rossiya tarixshunosligi tadqiqotlari.....	47
Ergasheva X. Ikkinchi jahon urushidan so'ng Farg'ona vodiysidagi neft sanoatini xalq xo'jaligiga yo'naltirilishi.....	50
Yunusova X. "Paxta ishi" qatag'onlarining kelib chiqishi va uning amalga oshirilishi haqida ba'zi mulohazalar.....	53
Falsafa. Pedagogika. Psixologiya. Metodika. Sotsiologiya. Siyosiy fanlar. Islomshunoslik	
Abbasova M., Abdullayeva H. O'smirlar davri inqirozi – ijtimoiy aloqa sub'ekti sifatida.....	57
Abdullayeva Z. Специфика профессиональной этики юриста.....	60
Abdullayeva D. Onaning bola bilan munosabatida etnopsixologik omilning namoyon bo'lishi.....	63
Abdumannotov A., Jabbarova M. Bo'lajak tarbiyachilarda ma'naviy-axloqiy sifatlarini shakllantirish.....	66
Abdurashidova N. Formation of foreign language discursive competence among students of secondary schools.....	69
Abdumajidov M. IX-X asrlarda asqadaga oid yozilgan asarlar tahlili va unda Abulqosim Samarqandiy o'rni.....	73
Abduqulov K. Informatika fanini o'qitishda bulutli texnologiyadan foydalanish metodikasi.....	77
Alimardonov Z. Jamoat xavfsizligini ta'minlashda kursantlarning muammoli kommunikativ vaziyatlarga tayyorligi omillari.....	81
Allayarova Z. O'zbek tilini davlat tili sifatidagi tarbiyaviy maqomini oshirish – barkamol avlodni tarbiyalash omili Beruniy, Ibn Sino, Al Xorazmiy, Alisher Navoiy asarlari misolida.....	84
Almardonova S. Kasbiy shakllanish va kasbiy o'zlikni anglashning psixologik mohiyatini o'rganish.....	87
Arziqulova S. Kredit-modul tizimi sharoitida talabalarining o'z-o'zini personallashtirish jarayonini tashkil etishning o'ziga xosligi.....	90
Atamuratova Z. O'smirlardagi aybdorlik hissiyati o'z-o'zini baholash darajasining ta'siri.....	94
Axmadjonov O. Ijtimoiy tizimni modernizatsiyalashning ilmiy nazariyalari tahlili.....	97
Axmedov Y. O'quvchilarning fizika faniga oid ekologik kompetensiyalarini fanlararo yondashuv asosida shakllantirish.....	100
Axmedova M., Abdullayeva M. Modul-kredit tizimi uchun mustaqil ish vazifalarning intensivligi topshiriqlar tuzish va foydalanish usullari.....	103
Axtamova L. Dasturlashga oid topshiriqlarni tekshirishda introspeksiya tizimlaridan foydalanish.....	107
Ahadov M. Yangi renessans sharoitida kimyo ta'limida fan va ishlab chiqarishning dolzarb masalalari.....	109
Butayeva N. Ionlashtiruvchi nurlanishlarning inson organizmiga ta'siri mavzusini interfaol metodlar orqali tushuntirishning samaradorligi.....	112
Gafurov L. Giyohvandlikka qarshi kurashamiz.....	115
Djo'rayev F. Harbiy kadrlarda g'oyaviy ko'nikmalarni rivojlantirishning Germaniya tajribasi.....	117
Elmuratova A. Особенности формирования индивидуальной системы психологической безопасности у спортсменов разного пола.....	120
Jo'rayev Z. Abulhasan Movardiylarning ilmiy merosiga oid "Kitobul hajj"ida qur'onshunoslik masalalari.....	123
Jurayeva M. On the role of the united nations in modern times international relation.....	127
Ziyavutdinova X. Oiladagi nosog'lom psixologik muhit oilaviy zo'ravonlikning yuzaga keltiruvchi omil sifatida.....	130
Iminaxonova I. Mustaqil ta'lim jarayonida ingliz tilini o'rganishda tibbiyot ta'lim talabalarida ijobiy motivatsiyani rivojlantirish.....	133
Imomova N. Jamiyat farovonligi tushunchasi va uning o'ziga xos ijtimoiy-falsafiy xususiyatlari.....	136
Ismadiyev K. Boloniya jarayoni tarixi va ahamiyati.....	140
Ishankulova G. Oilaviy munosabatlar barqarorligida gender munosabatlarning psixologik ta'siri.....	143
Kadirova D. Badiiy uslub estetik mezon sifatida.....	146
Karimov X. Shaxsda axborot-psixologik xavfsizlikni ta'minlashning ilmiy-nazariy va metodologik muammolari.....	150
Kubayeva Sh. Til va tafakkur o'yinlari: innovatsion fikrlash stimuli.....	153
Kulatova S., Rustamova N. Kichik maktab yoshidagi bolalarda muloqatchanlikni o'stirishning psixologik omillari.....	156
Qarshiyev N. Siyosiy partiyalar mafkuralarining xilma-xilligi jamiyatni demokratlashtirishning muhim omili sifatida.....	159
Qodirov O. O'smirlarda huquqbuzarliklarini oldini olishning jamiyatni usullari.....	162
Mamatov M. Yangilanayotgan O'zbekistonning ma'naviy taraqqiyot tamoyillari.....	165
Mardonov N. O'quvchi yoshlarni umumiy jismoniy tayyorgarligini oshirishda axborot texnologiyalarining o'rni.....	168
Makhmudov K. Exploring linguistic pathways to intercultural understanding and competence.....	170
Muratova Sh. Individuallikning emosional xususiyatlari va ijtimoiy-psixologik muammo sifatida.....	173
Muxamedjanova L. Globallashtirish davrida axloqiy qadriyatlarining qadrsizlanishi.....	176
Muxammadiev F. Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarni tayyorlashda raqamli texnologiyalardan foydalanish zarurati.....	179
Najmiddinov M. O'quvchilarning fizika faniga oid kompetensiyalarini virtual laboratoriyalar orqali shakllantirish.....	183
Nazarov A. Siyosiy modernizatsiya – siyosiy taraqqiyotning muhim omili.....	187
Nafasov M. Mobil texnologiyalarni ta'lim jarayoniga tatbiqi.....	190
Niyozova G. Maktabgacha yoshidagi bolalarning intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish istiqbollari.....	193
Nosirov O'. Kutubxona-axborot muassasi faoliyatini boshqarishda pedagogik va psixologik qobiliyatlar.....	197

Nuraddino R. Abu Rayhon Beruniyning axloqiy tarbiyaga doir qarashlari	200
Odiljonova A. Ota-ona va farzandlar munosabatlarning psixologik xususiyatlari	203
Oymatova D. Emotsional intellektning ijtimoiy - psixologik xususiyatlari	206
Ongarov M. O'quv-dala amaliyotini axborot texnologiyalari vositasida tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari	209
Ortiqov A. Kasbiy-irodaviy sifatlar rivojlanishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	212
Ortiqova N. Ta'lim kontekstida "gender" tushunchasining pedagogik mohiyati va xarakteristikasi	215
Otaqulov Sh. Mehnat tashkilotlarida gender tenglik siyosatiga amal qilish	218
Saydaliyeva M., Botirov Z. O'smirlarda agressivlik va dindorlik o'rtasidagi aloqadorlik psixodiagnostikasi (musulmon va xristian o'smirlarida)	221
Sattarov A. Umumiy fizika kursiga doir nanotexnologiya sohasidagi asosiy tushunchalarning kelib chiqishi va evolyutsiyasi	224
Suyarov K. O'quvchiga fanga oid bilim va tushunchalarni o'rgatishda tadqiqot ishi - vosita sifatida	227
Turcunov A. Психологические проблемы профессионального отбора сотрудников органов внутренних дел	230
To'xtasinov B. Davlat - ijtimoiy-siyosiy munosabatlarning asosiy omili sifatida	233
Umarov I. Uzlaksiz kasbiy ta'lim makonini modeldashirishning nazariy-metodik asoslari	237
O'razaliyeva G. Sharq mutafakkirlari oila va nikoh munosabatlarning ijtimoiy-falsafiy jihatlarini to'g'risida	240
Urazova N. Akademik litseylarda adabiyot o'qitishni tashkil etishning nazariy-pedagogik o'ziga xosligi	243
Fayzullaeva D. Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining tili kompetensiyasini rivojlantirishda smart texnologiyalarning o'rni	246
Xaytmetov R. Talabalarining rivojlanish vektorini aniqlashda qo'llaniladigan pedagogik strategiyalar	249
Xasanova S. Ta'lim jarayonida o'z-o'zini namoyon qilishni psixologik xususiyatlari Sharq va G'arbda tarixiy o'rganilishi	252
Xoshimxonov X. Ahmad Yassaviyning ta'lim-tarbiya haqidagi falsafiy qarashlari	255
Xoshmuratova H. Развитие русской речи учащихся-носителей каракалпакского языка посредством паремнологических единиц	258
Xudayberdiev A. Talabalarda mediasavodxonlik va axborot madaniyatini rivojlantirish omillari	261
Xudonazarov E., Urazova N. O'qituvchilarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga tayyorlashning ayrim pedagogik masalalari	264
Xurramov E. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlashda zamonaviy axborot kommunikatsiyalardan foydalanish	267
Xusanova X. Ijtimoiy himoya tizimida sotsiologik potsesturalarni qo'llash samaradorligi	270
Xo'shboqov K. Shaxs psixik salomatligini ta'minlashda sog'lom turmush tarzining o'rni	274
Xushvaqitov U. O'quvchilarda imperativ tafakkurni rivojlantirishda kompetensiyaviy yondashuv	277
Xushmuradova Sh. The influence of personality on learning english as a third language	280
Habibullayeva M. Milliy meros va qadriyatlarining geografik darslarida o'qitilishi	283
Xusanov E. O'quvchi-yoshlar ekologik madaniyatini shakllantirishning pedagogik shartsharoitlari	286
Shodiyeva N. Nikoh mustahkamligiga ta'sir etuvchi omillarning psixologik xususiyatlari	290
Ermatova S. Talaba aktyorlarda boshlang'ich kasbiy ta'lim holati	293
Eshmuradov O. Oiladagi ijtimoiy rollar oilaviy munosabatlar barqarorligini ta'minlash omili sifatida	296
Yunusaliyeva Sh. Axborot xuruj: mazmun-mohiyati va unga qarshi kurashish usullari	299
Yarmanova Y., G'aybullayeva S. Maktabgacha ta'lim jarayonida ijtimoiy pedagogik hamkorlikni tarkib toptirish mazmuni	302
Filologiya	
Allayarova Z. O'zbek tilidagi o'z qatlam agrotterminlarining lisoniy-struktur xususiyatlari va o'zbek tilini boyish manbalari	305
Axatova M. Tilshunoslikda so'zlarni ma'noviy guruhlarga bo'lib o'rganish masalasi	308
Berdiyev R. Zamonaviy tilshunoslikda "Pragmatika" va "Pragmalingvistika" so'zlari qo'llanishining leksik, semantik va sintaktik xususiyatlari	312
Yoqubova Y. Performativning implitsit ifodalanishi	315
Janabergenova Z. Xalq og'zaki ijodining lingvomadaniy tahlili	318
Zahaydullayeva H. The peculiarities of incomplete sentences in comparison with uzbek and modern english	321
Kabilova S. Evfemizmlarning manipulyativ imkoniyatlari	324
Karimova M. Siyosiy nutqlar va saylov nutqlari o'rtasidagi munosabat	326
Kaxarova I. Undov, taqlid, modal so'zlarning mushtarak va farqli xususiyatlari	328
Ma'ripov J. Korpus lingvistikasi va undagi ma'lumotlarning ishonchiligi tahlili	331
Matenova A. Reflection of lacunae in english, russian, and uzbek literature based on the works of Khalid Hosseini	335
Mutalov D. Jahon turkiyshunosligida nutq fe'llarining semantik maydonlar asosida tadqiqi	338
Nusratov J. Types and methods of translation	341
Rasulova S. "Chorrahada qolgan odamlar"	344
Rasulova Sh. Shoir Xislat biografiyasiga doir manbalar tahlili	347
Raximboyeva X. Sentence annotation for uzbek language using dependency relations	351
Raximova G. "Культурно-лингвистические измерения 'Цветового восприятия мира' во французском и русском языках"	354
Rakhmatov F. Fonetik kompetensiya ta'rifi	358
Sayitqulova Z. Oila va family konseptining lingvistik vositalar yordamida ifodalanishi	361
Sattarova A. Semantic derivation of verbs of physical influence on objects in english and russian languages	364
Hasanova G. Korpus analizi asosida parallel matnlarda qo'llanilgan sinonimlar va ularning tarjimalari qiyosiy tadqiqi	367
Holmirezayev J. Comparative analysis of korean and uzbek idioms of human body	370
Xushmuradova Sh. The influence of personality on learning english as a third language	373
Hamraqulova G. Fonopoeikaning lingvopoeitik tadqiqotlar tizimidagi o'rni va ahamiyati	376
Hasanova G. Korpus analizi asosida parallel matnlarda qo'llanilgan sinonimlar va ularning tarjimalari qiyosiy tadqiqi	379
Sharipova D., Qosimova N. Concepts "happiness" and "unhappiness" in the linguocultural content of english proverbs	385
Sherboev N. Savdo xodimlari nutqida ekspressivlikning til sathlaridagi ifodasi	388
Egamberdieva Sh. Neuro-linguistic programming in advertising texts	391

Furkat RAKHMATOV,

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Nemis tili kafedrasida o'qituvchisi
E-mail: furkatrahmatov@gmail.com

F.f.f.d., dotsent Z.Sanikulov taqrifi asosida

DEFINITION OF PHONETIC COMPETENCE

Аннотация

This article is about phonetic competences and competence. Here you will learn about the definition of this concept, its first use in pedagogical education and its importance today. Scientific works and articles of scientists in Uzbekistan and abroad were used in writing the article.

Key words: Competence, competency, phonetics, phonetic competence, knowledge, skills, competence, phonetic competence in teaching a foreign language

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ФОНЕТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

Аннотация

Эта статья посвящена фонетическим компетенциям и компетентности. Здесь вы узнаете об определении этого понятия, его первом использовании в педагогическом образовании и его значении сегодня. При написании статьи использованы научные труды и статьи учёных Узбекистана и зарубежья.

Ключевые слова: Компетенция, компетентность, фонетика, фонетическая компетентность, знания, умения, компетентность, фонетическая компетентность при обучении иностранному языку.

FONETIK KOMPETENSIYA TA'RIFI

Аннотация

Bu maqolada gap fonetik kompetensiyalar va kompetentlik haqida boradi. Bunda siz bu tushinchaning ta'rifi, pedagogik ta'limda ilk bor qo'llanishi va hozirgi kundagi ahamiyati haqida bilib olasiz. Maqolani yozishda O'zbekistondagi va xorijdagi olimlarning ilmiy ishlari va maqolalaridan foydalanildi.

Kalit so'zlar: Kompetensiya, kompetentlik, fonetika, fonetik kompetensiya, bilim, ko'nikma, malaka, chet tilini o'qitishda fonetik kompetensiya.

Kirish. Kompetentlik va kompetensiya atamasining mazmuni olimlar tomonidan bahsli bo'lib kelmoqda. Har qanday chet tilini o'rganishdan asosiy maqsad, madaniyatlararo muloqot madaniyatini shakllantirish va chet tiliga xos bo'lgan (tinglab tushinish, gapirish, o'qish, yozish) ko'nikmalarini yaxshi o'zlashtirishdir. Nemis tilida nutqiy faoliyat yuritishda shaxsni shakllantirgan holda, muloqotdoshlarning bir-birini tinglab tushinish, gapirish, o'qish, yozish jarayonida oldin egallagan ijtimoiy, madaniy, lisoniy, emosional tajribalardan samarali foydalanishdir. Chet tilini o'zlashtirish chog'ida talaba lingvistik bilimlarni to'liq o'zlashtirish bilangina emas, balki nutqiy va madaniy malakalarini (kompetensiyalarini) oshirish bilan mashg'ul bo'ladi. Talabalarda bu xususiyatlarni tarbiyalashda, ayniqsa, nemis tili faniga oid bilim, ko'nikma va malakalarning dars jarayonida singdirish bilan birgalikda ularni kompetensiyalarini ham shakllantirishi lozim. "Kompetentlik" tushunchasi pedagogning ma'lumoti, ko'nikmasi, qobiliyati va tajribasini o'z ichiga oladi. Boshqacha aytganda, uning ma'lum bir ish turini bajarish qobiliyati hisoblanadi. Aslida, kompetentlik va kompetensiya atamalarini o'xshashdir. Kompetensiya bilimlarning umumiyligi va ularning odamlarda mavjudligini anglatadi, kompetentlik – bu bilimlarni ish jarayonida ishlatish ekan.

So'nggi o'n yilliklarda ta'lim tizimida "kompetensiya", "kompetentlik", "kompetent yondashuv" kabi tushunchalardan foydalanish ommalashdi. Ushbu atamalar turli pozitsiyalarda ko'rilgani sababli ular bir ma'noli talqinga ega emas. Adabiyotlarni o'rganish jarayonida shunga amin bo'lamizki, ba'zi tadqiqotchilar "kompetensiya" va "kompetentlik"

tushunchalarini sinonim yoki o'zaro bog'liq va bir-birini to'ldiruvchi tushunchalar deb hisoblashsa, boshqalari ularni ikkita mustaqil tushuncha sifatida ajratib ko'rsatadilar.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. "Kompetensiya" tushunchasi ta'lim tizimiga birinchi bo'lib, 1970-yillarda N. Xomskiy tomonidan kiritilgan. XX asr AQShda, bu kontsepsiya ta'limni individualizatsiya qilish muammosi bilan bog'liq holda (keyinchalik Yevropa mamlakatlarida) keng qo'llanila boshlangan. Shuning uchun amerikalik olimlar kompetensiyani kasbiy tavsif bilan emas, balki kasbning umumiy tavsifi bilan bog'lashadi. N. Xomskiy til bilish va kompetensiyani farqlashni taklif qiladi, tilni bilish deganda til tizimini, kompetensiya deganda esa muayyan vaziyatlarda tildan foydalanish qobiliyati deb ta'kidlaydi [8].

Tadqiqot metodologiyasi. Yevropa Kengashi 1996 yil asosiy kompetensiyalarni 5 guruhga bo'lgan. Bu narsalarni chet tilini o'qitishda qo'llash va bilish juda muhimdir. 1) mas'uliyatni o'z zimmasiga olish, birgalikda qaror qabul qilishda ishtirok etish, nizolarni zo'ravonliksiz tartibga solish, demokratik institutlarning faoliyati va takomillashuvida ishtirok etish kabi siyosiy va ijtimoiy kompetensiyalar; 2) ko'p madaniyatli jamiyatdagi hayotga oid kompetensiyalar (madaniyatlararo kompetensiyalar); 3) ish va ijtimoiy hayotda muhim bo'lgan og'zaki va yozma muloqotga ega bo'lish bilan bog'liq kompetensiyalar;

4) axborot jamiyatining paydo bo'lishi bilan bog'liq kompetensiyalar; 5) kasbiy jihatdan doimiy tayyorgarlikning asosi sifatida butun hayotni o'rganish qobiliyati.

Tahlil va natijalar. Kompetensiya (lotincha: competo — erishyapman, munosibman, loyiqman) — 1) muayyan davlat organi (mahalliy o'zini o'zi boshqarish

organi) yoki mansabdor shaxsning qonun, ustav yoki boshqa hujjat bilan belgilangan vakolatlari, huquq va burchlari doirasi; 2) u yo bu sohada bilimlar, tajriba[9]

Kompetenz so'zi lotincha *competentia* "muvofiq, haqiqatga mos kelish, munosib, loyiq" (*competere* muvofiq kelmoq, mos kelmoq, qodir bo'lmoq). Rim imperiasi davridayoq *competens* sifati muxtor /vakil/, qonuniy degan ma'nolarda ishlatilgan. *Competentia* deb XIII asirdayoq umumun bir shaxsning kun kechirish uchun ishlab topgan daromadlari va ayniqsa klerikal monarx ehtiyojlari uchun topgan daromadlari ifodalangan. Huquqiy tushuncha sifatida *beneficium competentiae* qarzdorga kun kechirishligi uchun minimum vositalarni qoldirib, boshqa narsalarni undan tortib olishni anglatadi. So'zning bu ma'nosi harbiy terminalogiyada XX asrgacha ishlatilib kelgan. Bu yerda bu so'z armiya va flot xizmatchilariga pul, oziq-ovqat, boshpana va kiyim-kechakda minimum ehtiyojlarni anglatgan. Bu huquqiy ma'nodan tashqari bu *Kompetenz* tushunchasi XVIII asrdan beri "masul, muhtor" ma'nolarida ishlatilgan. XIX asr boshlaridan milliy davlatlar paydo bo'lishi bilan davlat organlari huquq va burchlari doirasida qo'llana boshladi. *Kompetenz* kompetenz so'zining qisqargan shakli xalqaro huquqda davlat suverenitetini, huquqiy munosabatlarda mustaqillikni anglatadi. Davlat organlari doirasida *Kompetenz* kompetenz tushunchasi muhtoriyatni anglatgan, va urush vaqtida mavjud qonunlar asosida o'z vakolati doirasida qarorlar qabul qilish, va bu vakolatni boshqa organlar zarariga kengaytirib olishni anglatgan.

DTS da bir biridan mustaqil bo'lgan 3 xil kompetensiya talablari belgilab berilgan. Bular:

- Lingvistik kompetensiya
- Sotsiolingvistik kompetensiya
- Pragmatik kompetensiya
- Lingvistik kompetensiya ikki turga bo'linadi:
- Nutqiy kompetensiya
- Til kompetensiyasi
- Nutqiy kompetensiya o'z navbatida 4 turga bo'linadi:
- Tinglab tushinish
- Gapirish
- O'qish
- Yozish
- Til kompetensiyasi ham o'z navbatida 4 turga bo'linadi:

Grafika va orfografiya
Fonetik kompetensiya
Leksik kompetensiya
Grammatik kompetensiya
Quyida biz faqat fonetik kompetensiyani yoritishga harakat qilamiz.

Fonetik kompetensiya deganda quyidagi uchta tushinchani o'z ichiga oladi:
Tovushlarni gapda va yakka holda eshitganda farqlay olish;

Asosiy kommunikativ gap turlariga (darak, so'roq, buyruq gap) mos ravishda ritm va intonatsiyadan to'g'ri foydalana olish;

Tilning asosiy barcha tovushlarini, gapirish ko'nikmasini rivojlantirish bilan birga nutqda ishlata olish.

Mavjud o'zgarishlar, ularning kamchiliklari haqida qisqacha ma'lumot

Kompetensiya - bu bilim va ko'nikmalarni ish bilan bog'liq vazifalarni mustaqil, mas'uliyatli va vaziyat talablariga mos ravishda bajarishi mumkin bo'lgan tarzda birlashtira olish qobiliyatidir. Barkamol kishilar yangi, ochiq, boshqarib bo'lmaydigan va dinamik vaziyatlarda ham bilim, ko'nikma

va malakalar asosida o'z-o'zini tashkil etish va maqsadga yo'naltirilgan holda harakat qilish qobiliyati bilan ajralib turadi.

"Kompetenzen sind die Fähigkeiten zur Selbstorganisation. Sie schließen Wissen, Qualifikationen, Werte und Normen ein und versetzen sie in ein verfügbares Setting. Kompetenzen sind besonders wichtig in offenen Problem- und Entscheidungssituationen, in komplexen Systemen" [10]

"Kompetensiyalar - bu o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlari hisoblanadi. Ular bilim, malaka, qadriyatlar va me'yorlarni o'z ichiga oladi va ularni mavjud sharoitda joylashtiradi. Kompetensiyalar, ayniqsa, ochiq muammo va qarorlar qabul qilish holatlarida, murakkab tizimlarda muhim ahamiyatga ega"

"Kompetenzen werden von Wissen fundiert, durch Werte konstituiert, als Fähigkeiten disponiert, durch Erfahrungen konsolidiert, aufgrund von Willen realisiert" [11]

Qobiliyatlar bilimga asoslanadi, qadriyatlardan tashkil topadi, ko'nikma sifatida beriladi, tajriba bilan mustahkamlanadi va iroda asosida amalga oshiriladi.

Kompetensiyalar malakadan (kvalifikatsiyadan) nimasi bilan farq qiladi?

Kompetensiyalar qobiliyatlarini ro'yopga chiqarish va muayyan harakatlarni bajarish sifatida tushinishi va baholanishi mumkin. Kompetensiyalar har doim zarur bilimlarni o'z ichiga oladi. Ammo ular bundan ham ko'proq narsani o'z ichiga olishi mumkin va egalik va harakatni belgilaydigan munosabatlarni qamrab oladi. Boshqa tuzilmalardan farqli o'laroq, masalan, malaka har doim aniq shaxslarning o'zini o'zi boshqarish qobiliyatini o'z ichiga oladi.

Malakalarning maqsadi, masalan, dual ta'lim tizimi doirasida xodimlarni malakasini oshirish va ularni kundalik ish hayotiga moslashtirishdir va shunday bo'lib qoladi. Demak, bu malaka o'rni Kompetensiyalarni qo'yish va rivojlantirish degani emas. Aksincha, shuni ta'kidlash kerakki, kompetensiyasiz malaka bo'lishi mumkin bo'lsa-da, malakasiz kompetensiya bo'lishi qiyin.

Zamonaviy mehnat va iqtisodiy hayotda bizga nafaqat malaka kerak. Olingan malaka ochiq, murakkab, muammoli vaziyatlarda o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini anglatmaydi.

Xulosa va takliflar. Kompetensiyalar ko'nikma, bilim va malakadan ko'ra kengroqdir. Kompetensiya tushunchasi chet tili nazariyasi va chet tili didaktikasida ishlatilishiga qarab farqlanadi. Ushbu maqolada ushbu atama chet tili o'rgatish didaktikasidagi ma'nosi beriladi. Shunday qilib, kompetensiyalar bizning amallarimizga asos bo'luvchi qobiliyatlarimizni anglatadi. Bular chet tili malakalari sifatida namoyon bo'ladi. Shunday qilib talaffuz "kommunikativ kompetensiyaning muhim tarkibiy qismidir".

Kompetensiya bu shunday qobiliyatki, bunda bilim va qodirlik qobiliyati shunday bog'lanadiki, oqibatda kasbga oid vazifalar talablarga mos mustaqil, mas'uliyatli va vaziyatga mos bartaraf qilinadi.

Bilim, ko'nikma va malakalar ko'pincha kompetensiya sifatida ko'riladi va nomlanadi. Biroq, bilim, shu jumladan empirik bilim hech qachon harakat qilish qobiliyati emas, balki uning uchun operatsion jihatdan muhim shartdir. Bilimsiz qobiliyat bo'lmaydi. Ko'nikma va malakalar harakat qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi, lekin ijodiy, o'z-o'zini tashkil qilish ma'nosida emas. Ular, shuningdek, haqiqiy ko'nikmalar uchun operatsion zaruriy shartdir, lekin boshqa maqomga ega.

ADABIYOTLAR

1. Furkat Mirvaliyev Shukhratovich. (2023). The Role of Literary Texts in Teaching Foreign Languages. *Texas Journal of Philology, Culture and History*, 14, 10–13.

2. Ibodullayevich, S. Z. (2021). THE STRUCTURE OF BILINGUAL DICTIONARIES AND THEIR ANALYSE (on the example of German-Uzbek dictionaries). MODERN SCIENTIFIC CHALLENGES AND TRENDS, 191.
3. Кувоннов, З. (2023). NEMIS TILIGA CHET TILIDAN O'ZLASHAGAN SO'ZLARNING STRUKTURAL-SEMANTIK TADQIQI. Иктимоний-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 3(6), 230-238.
4. Raxmatov, F. (2022). МАНТИҚ ИЛМИДАГИ БАЎЗИ АТАМАЛАР ТАЪРИФИ. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2(3), 400-412.
5. Raxmatov, F. (2021). ПЕДАГОГИКАДА МАНТИҚ ИЛМИ. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 1(4), 39-50.
6. Abduxalilova D. S. Q. ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA MADANIYATLARARO MULOQOT TAHLILI //Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). – 2022. – Т. 2. – №. 3. – С. 390-394.
7. Kuvonov, Z. M. (2023). COLOR COMPONENT PHRASEOLOGY IN GERMAN AND UZBEK LANGUAGES AND THEIR SEMANTIC ANALYSIS. Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal, 4(03), 109-144.
8. Xomskiy N. Yazik i mishlenie
9. O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
10. Professor Dr, Folker Heyza, <https://www.kodekonzept.com/wissensressourcen/kompetenzen/>
11. Professor Dr, Jon Erpenberg, <https://www.kodekonzept.com/wissensressourcen/kompetenzen/>